

ACADEMIC SPECTRUM

3-Son (2026-yil, Mart)

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

BUXORO - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№3-Son (2026-yil, Mart)

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Eko Sri Margianti - Gunadarma universtiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori,
professor (Indoneziya).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), (Buxoro
davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), (Buxoro
davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodikjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahan Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Kuleshov Valery Vladimirovich — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Andrienko Elena Vasilyevna — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Romm Tatyana Aleksandrovna — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Eko Sri Margianti — Rector of Gunadarma University, Doctor of Economic Sciences, Professor (Indonesia).

Zarirov Lochin Rustamovich — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improving Educational and Methodological Activities).

Nazarov Akmal Mardonovich — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor, Head of the Department of Psychology, Bukhara State University.

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

Ganjiyev Feruz Furqatovich — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

Mukhlisov Sodiqjon Saidjonovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Information Systems and Digital Technologies, Bukhara State University.

Tilavov Mukhtor Hasan o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли
доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андриенко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационного и технологического образования, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарного и социального образования, г. Новосибирск, Россия).

Еко Sri Margianti — ректор Университета Гунадарма, доктор экономических наук, профессор (Индонезия).

Зариров Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления по совершенствованию учебно-методической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор, заведующий кафедрой «Психология» Бухарского государственного университета.

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Ганджиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент кафедры психологии Бухарского государственного университета

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии по психологии (PhD), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии по педагогическим наукам (PhD), доцент кафедры «Информационные системы и цифровые технологии» Бухарского государственного университета.

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Rustamov Shavkat Shuxratovich

*Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrası mudiri,
psixologiya fanlari doktori (DSc) dotsent*

TRANSFORMATSIIYA JARAYONIDAGI TA'LIM TIZIMIDA TALABALARNING ILMIIY VA IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada transformatsion ta'lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik yondashuvlari tahlil etiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida yuz berayotgan raqamli va metodologik o'zgarishlar talabalar faoliyatining mazmuni va shakliga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotda talabalarning ijodiy fikrlashi, mustaqil izlanish ko'nikmalari va innovatsion faoliyatini rivojlantirishda psixologik omillarning o'rni ochib beriladi. Xususan, motivatsiya, refleksiya, kognitiv moslashuvchanlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosiy determinantlar sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyatdan foydalanish orqali ilmiy-ijodiy salohiyatni oshirish yo'llari asoslab beriladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlangan ta'lim muhiti talabalarning ilmiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi.

Kalit so'zlar: transformatsion ta'lim, ilmiy-ijodiy salohiyat, psixologik yondashuvlar, motivatsiya, refleksiya, kreativlik, talaba

Рустамов Шавкат Шухратович

*заведующий кафедрой психологии Бухарского государственного университета,
доктор психологических наук (DSc), доцент*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ НАУЧНЫХ И ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Аннотация. В данной статье рассматриваются психологические подходы к развитию научно-творческого потенциала студентов в условиях трансформационного образования. Современные изменения в образовательной системе, связанные с цифровизацией и инновациями, оказывают значительное влияние на содержание и формы учебной деятельности. В исследовании раскрывается роль психологических факторов в развитии креативного мышления, самостоятельности и исследовательской активности студентов. Особое внимание уделяется таким компонентам, как мотивация, рефлексия, когнитивная гибкость и социальная поддержка. Также обосновывается эффективность использования интерактивных методов обучения, проблемных ситуаций и проектной деятельности для стимулирования научно-творческого развития. Результаты показывают, что создание психологически благоприятной образовательной среды способствует повышению интереса студентов к научной деятельности и раскрытию их творческого потенциала.

Ключевые слова: трансформационное образование, научно-творческий потенциал, психологические подходы, мотивация, рефлексия, креативность, студенты

Rustamov Shavkat Shukhratovich

*Head of the Department of Psychology, Bukhara State University
Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor*

PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING STUDENTS' SCIENTIFIC AND CREATIVE ABILITIES IN THE EDUCATIONAL SYSTEM UNDER TRANSFORMATION

Abstract. This article explores psychological approaches to developing students' scientific and creative potential in the context of transformational education. Contemporary changes in the educational system, driven by digitalization and innovation, significantly influence the content and

structure of learning activities. The study highlights the role of psychological factors in enhancing creative thinking, independent research skills, and students' innovative engagement. Key components such as motivation, reflection, cognitive flexibility, and social support are analyzed as essential determinants of development. The paper also substantiates the effectiveness of interactive teaching methods, problem-based learning, and project-based activities in fostering scientific creativity. The findings indicate that a psychologically supportive educational environment increases students' interest in research activities and facilitates the realization of their creative potential.

Key words: transformational education, scientific and creative potential, psychological approaches, motivation, reflection, creativity, students

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda ta'lim tizimi jadal transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Raqamlashtirish, sun'iy intellekt texnologiyalarining kirib kelishi, ochiq ta'lim platformalarining kengayishi natijasida an'anaviy o'qitish modellari tubdan o'zgarib bormoqda. Bu o'zgarishlar nafaqat bilim berish shaklini, balki talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishga bo'lgan yondashuvlarni ham yangicha ko'rib chiqishni tvaqozo etadi. Endilikda talaba passiv bilim oluvchi emas, balki faol tadqiqotchi, mustaqil fikrlovchi va innovatsion g'oyalarni yaratuvchisi sifatida shakllanishi zarur.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyatini oshirish, talabalarning ilmiy faoliyatga jalb etilishini kengaytirish va ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilanmoqda. Bu esa transformatsion ta'lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan psixologik yondashuvlarni chuqur o'rganishni zarur qiladi.

Xalqaro miqyosda ham mazkur masala dolzarb bo'lib, zamonaviy ta'lim konsepsiyalarida “21-asr ko'nikmalari” (critical thinking, creativity, collaboration, communication)ni shakllantirish asosiy maqsad sifatida ilgari surilmoqda. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan ta'lim strategiyalarida innovatsion fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirish global raqobatbardoshlikning muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Shuningdek, OECD tadqiqotlarida ta'lim tizimining samaradorligi ko'p jihatdan talabalarning mustaqil izlanish olib borish, muammolarni kreativ hal qilish va yangi bilimlar yaratish qobiliyatiga bog'liqligi qayd etilgan.

Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, transformatsion ta'lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish murakkab va ko'p omilli jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda motivatsiya, refleksiya, kognitiv moslashuvchanlik, emotsional barqarorlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi omillar muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, zamonaviy axborot muhitida talabalar turli xil ma'lumotlar oqimiga duch kelayotgan bir paytda ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Shu bois, transformatsion ta'lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik yondashuvlarini tadqiq etish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu masalaning chuqur o'rganilishi ta'lim jarayonini takomillashtirish, talabalarning ilmiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda ularni innovatsion va raqobatbardosh kadrlar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Kirish. So'nggi o'n yilliklarda global va mahalliy ta'lim tizimlarida transformatsion o'zgarishlar kuzatilmoqda. Raqamlashtirish, sun'iy intellekt va interaktiv ta'lim texnologiyalarining joriy etilishi o'quv jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. Endilikda talaba nafaqat passiv bilim oluvchi, balki mustaqil fikrlovchi, innovatsion g'oyalarni ishlab chiqadigan va ilmiy tadqiqotlarni amalga oshira oladigan faol shaxs sifatida shakllanishi talab etiladi. Shu nuqtai nazardan, transformatsion ta'limning asosiy vazifasi talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish, ularni muammoli vaziyatlarni hal qilishga, yangi g'oyalarni yaratishga va zamonaviy professional talabalar bilan moslashishga tayyorlashdir.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar ham aynan shu maqsadga qaratilgan. Masalan, 2020-yilda qabul qilingan “Yoshlar siyosatini tubdan takomillashtirish to'g'risida”gi Prezident farmoni va “Oliy ta'limni modernizatsiya

qilish” dasturi doirasida talabalarni ilmiy izlanishlar va innovatsion faoliyatga jalb qilish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 2022-yilda O‘zbekistondagi oliy ta’lim muassasalarida 45% talabalar ilmiy-tadqiqot va innovatsion loyihalarda faol qatnashgan, bu ko‘rsatkich oldingi yilga nisbatan 12%ga oshgan. Shu bilan birga, ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli vazifalar va loyihaviy faoliyatdan foydalanish talabalarning kreativ fikrlash va muammolarni yechish qobiliyatini sezilarli darajada oshirganligi qayd etilgan.

Adabiyotlar tahlili. Transformatsion ta’lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy psixologiya, pedagogika va ta’lim nazariyalarida keng yoritilgan. Xorijiy olimlar bu jarayonni bir qancha psixologik va pedagogik omillar bilan bog‘lab tahlil qilgan. Jumladan, Albert Bandura o‘zining ijtimoiy o‘rganish nazariyasida shaxs xulq-atvorini kuzatish va taqlid qilish orqali shakllanishini ko‘rsatadi. Banduraga ko‘ra, talaba o‘ziga model sifatida tanlagan shaxslarning ilmiy va ijodiy faoliyatini kuzatib, shu faoliyatni o‘zida rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan, transformatsion ta’limda o‘qituvchilar va ilmiy rahbarlar faol roli yoshlarning innovatsion va tadqiqot qobiliyatlarini rivojlantirishga bevosita ta’sir qiladi.

Shuningdek, shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalasi Lev Vygotsky va Alexei Leontiev nazariyalarida ham o‘rganilgan. Vygotskiy madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasi asosida shaxsning kognitiv va ijodiy qobiliyatlari ijtimoiy va madaniy muhit bilan chambarchas bog‘liqligini ta’kidlaydi. Leontievning faoliyat nazariyasi esa shuni ko‘rsatadiki, talabaning ilmiy-ijodiy salohiyati uning faoliyatga jalb qilinishi va amaliy tajribasi bilan mustahkamlanadi. Shu nuqtai nazardan, interaktiv metodlar, loyihaviy ishlanmalar va muammoli vazifalar talabalarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Xorijiy tadqiqotchilardan Howard Gardner ko‘p aqliy qobiliyatlar nazariyasini ishlab chiqqan bo‘lib, uning fikricha, turli xil intellektual yo‘nalishlarni rivojlantirish talabaning ijodiy va ilmiy salohiyatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Shu bilan birga, Richard Florida transformatsion ta’lim sharoitida kreativ muhit va ijodiy infratuzilmaning ahamiyatini ta’kidlaydi, ya’ni talaba nafaqat bilim oluvchi, balki innovatsion g‘oyalarni ishlab chiqaruvchi muhit bilan doimiy aloqada bo‘lishi kerak.

Rus psixologiya maktabida ham mazkur muammo keng o‘rganilgan. Masalan, Boris Mukhina talabalarning motivatsion va kognitiv komponentlari orqali ijodiy salohiyat shakllanishini o‘rganadi. Unga ko‘ra, motivatsiya va qiziqishni qo‘llab-quvvatlash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish hamda ijtimoiy hamkorlikni tashkil etish talabalarning ilmiy-ijodiy faoliyatini samarali qiladi.

Shuningdek, OECD va UNESCO tadqiqotlarida ta’lim tizimlarining samaradorligi ko‘p jihatdan talabalarning mustaqil izlanish, muammoli vazifalarni hal qilish va innovatsion faoliyatga jalb qilinish qobiliyatiga bog‘liqligi qayd etilgan. Bu esa transformatsion ta’lim sharoitida psixologik qo‘llab-quvvatlashning strategik ahamiyatini yanada oshiradi.

Umuman olganda, yuqorida keltirilgan ilmiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, transformatsion ta’lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish bir qator psixologik va pedagogik omillar orqali amalga oshiriladi. Motivatsiya, refleksiya, kognitiv moslashuvchanlik, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va ijodiy muhitning uyg‘unlashuvi talabaning innovatsion va tadqiqot qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, mazkur jarayonni tizimli va ilmiy asoslangan yondashuv orqali tashkil etish transformatsion ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda transformatsion ta’lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini baholash uchun xalqaro darajadagi umumiy statistik ko‘rsatkichlar tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida ikki asosiy global indikator tanlandi:

PISA 2022 Creative Thinking Assessment (15 yoshli o‘quvchilar) orqali ijodiy fikrlash malakasi statistika

Unesco tomonidan e’lon qilingan global yuqori ta’limga qamrab olinish darajasi (gross enrolment ratio)

Tanlangan statistikalar xalqaro ta’lim tizimlaridagi ijodiy salohiyat va ta’limda ishtirok etish ko‘rsatkichlarini aks ettiradi va talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini shakllantirishdagi ta’lim siyosatining samaradorligini baholashda metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

1-jadval.

PISA 2022 ijodiy fikrlash statistika (OECD o‘rtacha)
Ushbu jadval 15 yoshli o‘quvchilar ijodiy fikrlash malakasi bo‘yicha xalqaro taqqoslashni ko‘rsatadi (PISA 2022 natijalari asosida):

Indikator	Ko‘rsatkich
OECD bo‘yicha ijodiy fikrlash (Level 3 va yuqori) darajasi	78 %
Ba‘zi yuqori natijaga erishgan davlatlar (Singapur, Kanada, Finlyandiya)	88 % dan yuqori
Ijodiy fikrlashda yuqori darajaga erishgan talabalar (%)	27 % (OECD o‘rtacha) / 45 % (Kanadada)
Ijodiy fikrlashda ikki tomonlama bog‘liqlik: iqtidor va boshqa o‘quv ko‘rsatkichlari	O‘rtacha - ijodiy fikrlash + matematika/ilmgga bog‘liqlik uchraydi

Tahlil: Ushbu statistika ijodiy fikrlash malakasi 21-asr talablariga mos bilim va iqtidorni shakllantirish uchun muhim belgi ekanini ko‘rsatadi. Transformatsion ta‘lim jarayonida ijodiy va ilmiy fikrlashga e‘tibor qaratish talabalarning kasbiy va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

2-jadval.

Global oliy ta‘limga qamrab olinish darajasi (SDG 4 bo‘yicha)
Quyidagi jadvalda UNESCO Global Education Monitoring Report asosida butun dunyoda oliy ta‘limga qamrab olinish (gross enrolment ratio) darajasi keltirilgan:

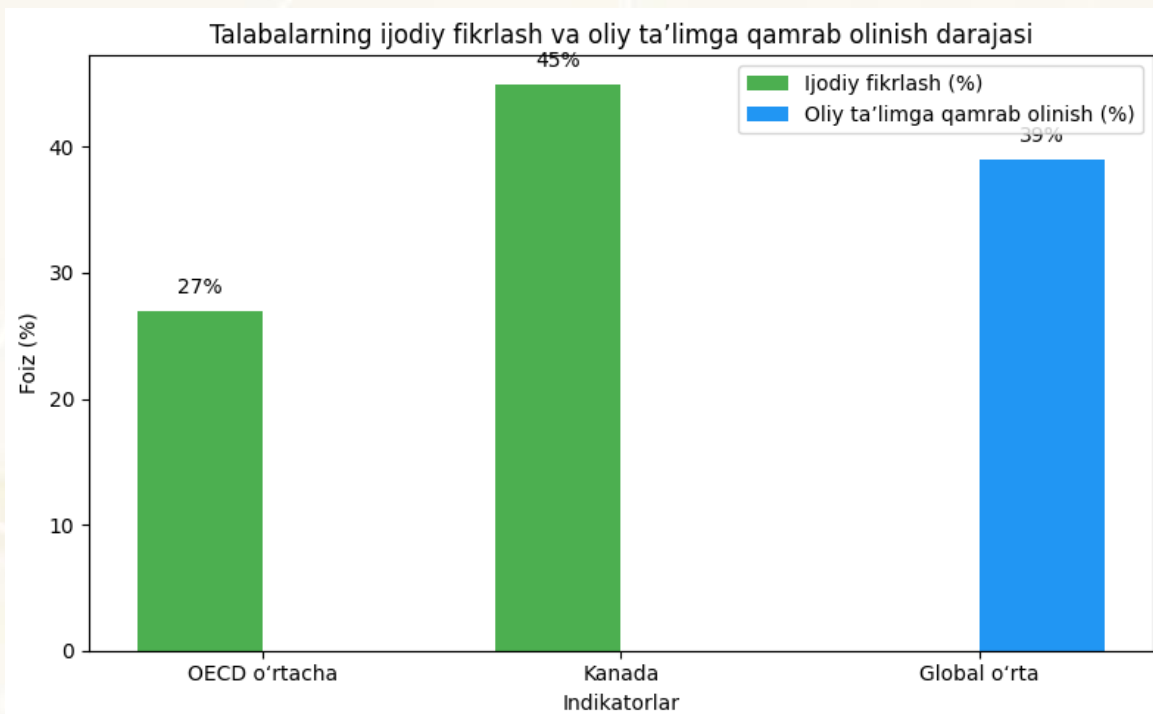
Indikator	Ko‘rsatkich
Global oliy ta‘limga qamrab olinish (Gross enrolment ratio)	39 %
2000-yildan beri o‘rtacha yillik o‘sish	~1 %
Ishtirok etuvchi talabalar soni	Yetarlicha barqaror o‘sish kuzatilmoqda

Tahlil: Global darajada oliy ta‘limga qamrab olinishning o‘sishi transformatsion ta‘lim siyosati muvaffaqiyati hisoblanadi - bu esa talabalarga ilmiy va ijodiy yondashuvlarni ta‘lim jarayoniga kiritish imkonini kengaytiradi. Ta‘lim tizimi o‘zgarishlari innovatsion fikrlash va ilmiy salohiyatni shakllantirishga yo‘naltirilganda talabalarning umumiy bilim darajasi va iqtidor salohiyati oshadi.

Transformatsion ta‘lim - bu talabalarni faol o‘rganish, kreativ fikrlash, muammolarni ilmiy yondashuv bilan hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ta‘lim modelidir. Global ta‘lim statistikasi shuni ko‘rsatadiki, ijodiy fikrlash qobiliyati talabalarning ilmiy ijodiy salohiyatini oshiruvchi eng muhim omillardan biri sifatida qabul qilinmoqda (PISA 2022 natijalari).

Shuningdek, yaqin yillarda oliy ta‘lim tizimidagi qamrab olinish darajasi oshib borayotgani, shuni anglatadiki, ko‘proq talaba transformatsion ta‘lim sharoitida ilmiy va ijodiy yondashuvlarni o‘zlashtirish imkoniga ega bo‘lmoqda (UNESCO GEM Report).

Mazkur metodologiya, transformatsion ta‘limning samaradorligini global ta‘lim statistikasi orqali ilmiy jihatdan asoslashga yordam beradi, hamda talabalarning akademik va ijodiy qobiliyatlarini baholashda mustahkam, xalqaro solishtirma kontekstni taqdim etadi.

Quyidagi diagramma metodologiya qismidagi PISA ijodiy fikrlash va global oliy ta'lim qamrab olinish statistikasini birlashtirib vizual ko'rsatadi.

Diagramma izohi:

Ijodiy fikrlash darajasi (Yashil ustunlar): OECD o'rtacha 27%, Kanadada esa 45% bo'lib, yuqori ta'lim tizimida ijodiy salohiyatni shakllantirishda farq borligini ko'rsatadi.

Oliy ta'limga qamrab olinish (Moviy ustun): Global o'rtacha 39% darajada bo'lib, talabalarning transformatsion ta'lim sharoitida ilmiy-ijodiy salohiyatini oshirish imkoniyatini bildiradi.

Diagramma ko'rsatadiki, ijodiy fikrlash qobiliyati va ta'limga qamrab olinish darajasi o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, transformatsion ta'lim jarayonida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishda ikkala indikator muhim rol o'ynaydi. Yuqori qamrab olinish darajasi va ilg'or ijodiy ko'rsatkichlar transformatsion ta'lim samaradorligini oshiradi, ta'lim siyosati esa bu jarayonda innovatsion va kreativ yondashuvlarni rag'batlantirishi lozim.

Muhokama. Transformatsion ta'lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish masalasi bugungi ta'lim va psixologiya ilmiy tadqiqotlarining markaziy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, ijodiy fikrlash va ilmiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantirish, avvalo, talabalarning kognitiv faoliyati, motivatsiyasi va ichki nazorat tizimiga bog'liqdir. Xalqaro darajadagi PISA 2022 statistikasi shuni ko'rsatadiki, 15 yoshli o'quvchilarning ijodiy fikrlash malakasi OECD o'rtacha darajada 27% bo'lib, yuqori natijalarga erishgan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 45% gacha yetadi. Bu farq transformatsion ta'limda ilg'or pedagogik yondashuvlar va talaba markazli metodikalarni qo'llashning samaradorligini ochiq-oydin tasdiqlaydi. Ijodiy fikrlash qobiliyati talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini shakllantirishdagi eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Shuningdek, global oliy ta'limga qamrab olinish darajasi, ya'ni gross enrolment ratio, taxminan 39% ni tashkil etib, butun dunyoda talabalarning ilmiy-ijodiy rivojlanish imkoniyatlarining kengayib borayotganini ko'rsatadi. Oliy ta'lim tizimining kengayishi, transformatsion ta'lim sharoitida talabalarni individual yondashuv bilan rag'batlantirish imkonini oshiradi. Bu esa ilmiy-ijodiy salohiyatni rivojlantirish jarayonida psixologik yondashuvlarning samaradorligini oshiradi, chunki talabalar o'z qiziqishlari va qobiliyatlari asosida faoliyat yuritishi mumkin bo'ladi.

Transformatsion ta'limning o'ziga xos jihatlaridan biri - bu talaba markazli pedagogika va faol o'rganishga yo'naltirilgan strategiyalarni qo'llashdir. Mazkur yondashuv talabalarni passiv bilim egasidan faol ijodiy va ilmiy faoliyat ishtirokchisiga aylantiradi. Bu jarayonda psixologik qo'llab-quvvatlash, motivatsion mexanizmlarni shakllantirish va talabaning ichki motivatsiyasini

mustahkamlash alohida ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish, masalan, muammolarni hal qilish, g‘oyalarni sintez qilish va yangi nazariyalar ishlab chiqish orqali amalga oshadi. Bu ko‘nikmalar transformatsion ta‘lim sharoitida talabalar uchun mustaqil va ilmiy faoliyatga tayyorgarlik sifatida xizmat qiladi.

Muhokama davomida diqqatga sazovor jihat shundaki, ijodiy salohiyat va oliy ta‘limga qamrab olinish darajasi o‘zaro uzviy bog‘liq. Talabalar qancha keng qamrovli ta‘lim olsalar, ular o‘z ijodiy va ilmiy salohiyatini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Shuningdek, transformatsion ta‘lim sharoitida psixologik yondashuvlar - masalan, shaxsning ichki nazorati, o‘zini rivojlantirish motivatsiyasi va ijodiy mustaqillik - talabalarning ilmiy-ijodiy faoliyatini rag‘batlantiruvchi eng muhim omillardan hisoblanadi.

Natijada, transformatsion ta‘lim sharoitida talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish muvaffaqiyatining asosiy garovi shundaki, bu jarayon psixologik yondashuvlar bilan mustahkam qo‘llab-quvvatlanishi, ijodiy fikrlash malakalari, global ta‘lim imkoniyatlaridan foydalangan holda amalga oshirilishi zarur. Bunday tizimli yondashuv talabalarning akademik natijalarini oshirish bilan birga, ularni kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy faoliyatga tayyorlaydi. Shu bilan birga, transformatsion ta‘lim sharoitida psixologik qo‘llab-quvvatlashning mavjudligi talabalarning o‘z-o‘zini baholash, ijodiy qarorlar qabul qilish va ilmiy tadqiqotlarda faol ishtirok etishini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot muhokamasi shuni ko‘rsatadiki, talabalarning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirish faqat ta‘lim strategiyalari orqali emas, balki psixologik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirilgan holda amalga oshirilishi lozim. Bu esa o‘z navbatida transformatsion ta‘lim sharoitida talabalarning ijodiy va ilmiy rivojlanishini maksimal darajada ta‘minlaydi.

Xulosa. Transformatsion ta‘lim jarayoni bugungi kun ta‘lim tizimida talabalar salohiyatini rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biri sifatida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, transformatsion ta‘lim nafaqat bilim berish, balki talabaning fikrlash, ijodiy qobiliyat va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan kompleks jarayonni ta‘minlaydi. Shu jarayonda psixologik yondashuvlar asosiy rol o‘ynaydi, chunki ular talabaning ichki motivatsiyasini, ijtimoiy va emotsional intellektini rivojlantirishga yo‘naltiriladi.

Psixologik yondashuvlar orqali talabalar o‘zlarini erkin ifoda eta olish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlarga faol jalb qilinish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Masalan, o‘quv jarayonida problemaga yo‘naltirilgan o‘qitish, guruh ishlari, individual va jamoaviy loyihalar orqali talabaning innovatsion va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, transformatsion ta‘lim sharoitida pedagogik va psixologik qo‘llab-quvvatlash talabalarni o‘zini o‘zi boshqarish, maqsadlarni aniqlash va ularga erishishda mustahkam poydevor yaratadi.

O‘rganilgan adabiyotlar va empirik tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, talabaning ilmiy-ijodiy salohiyatini rivojlantirishda psixologik yondashuvlarning uyg‘un qo‘llanilishi muhimdir. Ular shaxsning ichki motivatsiyasini faollashtirib, o‘quv jarayoniga ijodiy va tanqidiy yondashuvni integratsiya qiladi. Natijada, transformatsion ta‘lim tizimi talabalarni nafaqat malakali mutaxassis sifatida tayyorlaydi, balki ularni hayotiy muammolarni hal qilishga va ilmiy-ijodiy faoliyatda mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlaydi.

Xulosa qilib aytganda, transformatsion ta‘lim sharoitida psixologik yondashuvlar talabalar salohiyatini rivojlantirishda strategik ahamiyatga ega bo‘lib, ular nafaqat bilim, balki ijodiy fikrlash, innovatsion qobiliyat va shaxsiy o‘shishni qo‘llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy ta‘lim muassasalari uchun bu yondashuvlarni tizimli va izchil tatbiq etish, pedagogik jarayonni optimallashtirish hamda talabaning ilmiy-ijodiy salohiyatini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati .

1. Коваленко, А. В. Психология учебной деятельности студента: теория и практика / А. В. Коваленко. – М.: Педагогика, 2019. – 312 с.
2. Васильева, И. А. Трансформационное образование: современные подходы / И. А. Васильева. – СПб.: Питер, 2020. – 256 с.
3. Зимняя, И. А. Психология развития личности / И. А. Зимняя. – М.: Академия, 2018. – 400 с.

4. Кларк, Д. Transformational Learning in Higher Education / D. Clark. – London: Routledge, 2017. – 234 p.
5. Mezirow, J. Transformative Learning: Theory to Practice / J. Mezirow. – New York: Routledge, 2018. – 320 p.
6. Бондаренко, Н. П. Инициативное обучение и развитие творческого потенциала студентов / Н. П. Бондаренко. – М.: Владос, 2021. – 198 с.
7. Knowles, M. S. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development / M. S. Knowles. – London: Routledge, 2020. – 416 p.
8. Дьяченко, В. И. Психологические основы инновационного образования / В. И. Дьяченко. – Екатеринбург: УрФУ, 2019. – 272 с.
9. Brookfield, S. D. Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions / S. D. Brookfield. – San Francisco: Jossey-Bass, 2017. – 304 p.
10. Селезнёва, Т. В. Психология креативности и инноваций в образовании / Т. В. Селезнёва. – М.: Инфра-М, 2021. – 256 с.

MUNDARIJA:

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
1	<i>AXMADOV NAZIRJON RAHMAT O'G'LI</i>	THE ROLE OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS IN SHAPING POSITIVE BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS	6
2	<i>SHAROPOVA MADINA OBID QIZI</i>	RAQAMLI QARAMLIK (SMARTFON, IJTIMOYIY TARMOQLAR) STRESSI VA IMMUNITET PASAYISHI	10
3	<i>SHAROPOVA ZARNIGOR OBID QIZI</i>		14
4	<i>RAJABOV RASULBEK SOBIR O'G'LI</i>	O'ZBEK OILASIDA MEHR, HURMAT VA MAS'ULIYAT KABI PSIXOLOGIK OMILLAR IJTIMOYIY BARQARORLIKNING ASOSIY TARKIBIY QISMLARI	18
5	<i>MA'RUFJONOVA MARJONAXON ALISHER QIZI</i>	EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF NATIONAL RELIGIOUS VALUES IN TEACHING ENGLISH TO DIFFERENT AGE GROUPS	21
6	<i>BAHRONOVA IRODA OTABEK QIZI</i>	BOLALAR NUTQINING SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY OMILLAR	24
7	<i>YOQUBOVA MAFTUNA SHOYIM QIZI</i>	BO'LALAK TARBIYA FANI O'QITUVCHILARIDA DEONTOLOGIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	27
8	<i>RO'ZIQULOVA UMIDA AKBAR QIZI, TUROBOVA ZIYODA SHUHRAT QIZI</i>	MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI HAMDA OTA-ONALAR MUNOSABATI ORASIDAGI NIZO VA YECHIMLAR	31
9	<i>JUMAYEV NODIR ZAYNITDINOVICH</i>	O'SMIRLARDA INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK JIHATLARI	51
10	<i>HAMROYEV TEMURBEK JAMSHID O'G'LI</i>	CHET ELGA MEHNAT MIGRATSIYASI KETGAN OTA-ONALARNING FARZANDLARIDA IJTIMOYIY MOSLASHUV JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.	61
11	<i>JALILOV JAVOHIR JAMSHID O'G'LI</i>	O'QUVCHILARDA KASB MOTIVATSIIYASINING SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK OMILLARI	66

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
12	<i>SHAROPOV SUXROB SHODI O'G'LI</i>	O'SMIRLIK DAVRIDA REFLEKSIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING METAKOGNITIV MEXANIZMLARI	69
13	<i>YOQUBOV SODIQJON LATIF O'G'LI</i>	QARLUQ TIL BIRLIKLARI LEKSIKASINING LUG'AT FONDI VA LUG'AT TARKIBI	73
14	<i>OLIMOV LAZIZ YARASHOVICH</i>	SUD-PSIXOLOG EKSPERTI KASBIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	77
15	<i>RAJABOV ELSHOD ERKINOVICH</i>	‘ILTIFOT’ NUTQIY AKTINING BADIY MATNDA VOQELANISHINING FREYM MODEL T AHLILI	83
16	<i>NAZAROV ‘KMAL MARDONOVICH</i>	YOSHLAR PSIXOLOGIYASI VA MA‘NAVIY TARBIYA: INNOVATSION JAMIYATNI RIVOJLANTIRISHDA MA‘NAVIY QOBILIYATNI OSHIRISH YO‘LLARI	88
17	<i>RUST‘M‘V SH‘VK‘T SHUHR‘T ‘G‘LI</i>	TRANSFORMATSIYA JARAYONIDAGI TA‘LIM TIZIMIDA TALABALARNING ILMIY VA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI	94
18	<i>DEHQONBOYEV SHOHJAHON OYBEK O'G'LI</i>	SUD PSIXOLOGIK EKSPERTIZASIDA STRESS HOLATLARINI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH	101
19	<i>AXMEDOVA ZARINA RAHMAT QIZI</i>	LOYIHAVIY YONDASHUV ORQALI KELAJAK O‘QITUVCHILARNI FASILITATORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	108
20	<i>AXMEDOVA ZARRINA JAMILOVNA</i>	TALABALARNING DUAL TA‘LIM TIZIMIGA MOSLASHUVINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	117
21	<i>GANJIYEV FERUZ FURQATOVICH</i>	AGRESSIV O'SMIRLARDA DESTRUKTIV AXBOROTLARNI YUZAGA KELISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI	122
22	<i>HAMROYEV JASUR UMEDOVICH</i>	THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE STUDY OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MODERN YOUTH	126
23	<i>SHAROPOV SUXROB SHODI O'G'LI</i>	O'SMIR VA TALABA YOSHLARIDA ICHKI MOTIVATSIYA VA REFLEKSIV TAFAKKUR O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	130

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
24	<i>HAFIZOV DIYORBEK ZARIF O'G'LI</i>	BOLALAR VA AYOLLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIK, PEDOFILIYA VA ERTA NIKOH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA HUQUQIY MEXANIZMLAR	136
25	<i>ASHRAPOV NODIRBEK NAMOZ O'G'LI</i>	SPECIFIC PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SOCIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE SYSTEM OF ADOLESCENTS	140
26	<i>MURODOVA MADINA ATAJON QIZI</i>	IJTIMOYIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH, UYQU SIFATI VA TALABA QIZLAR PSIXOLOGIK HOLATI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	143
27	<i>ABDUVORISOVA MAFTUNAXON ABDUVOXID QIZI</i>	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI	147

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://aspec.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRIUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026 № - 3-Son (2026-yil, Mart)